

VÅRE ROVDYR

årgang 11

2-97

S.V. Ree 1997

issn 0801-4728

VÅRE ROVDYR

Tidsskriftet VÅRE ROVDYR er medlemsorgan for foreningen VÅRE ROVDYR, og utkommer fire ganger i året.

Redaktør: Rune Voie
Eitrheim 38 c
5750 Odda
Tlf. 53 64 29 37
(Fax etter avtale)

Ansvarlig utgiver/redaksjon:
Foreningens styre

Trykk: Odda Trykkeri
5750 Odda

Sats og Layout: Rune Voie

Opplag: 850 eks.

ISSN: 0801-4728

Ettertrykk av VÅRE ROVDYR er tillatt og ønskelig, såfremt kilde oppgis. Ettertrykk av tegninger/foto er ikke tillatt uten tillatelse av redaksjon eller tegner/fotograf.

Annonsepriser:

1/1 side kr 1500,-
1/2 side kr 800,-
1/4 side kr 500,-

Forside: Jerv - yngre individ
Viggo Ree

Øvrige tegninger: Eirik Røtnes

Utgitt med støtte fra Verdens Naturfond

Våre Rovdyr
Postboks 195, 2150 Årnes

Internettadresse: <http://lynx.uio.no/fvr>

Medlemskontingent/
Abonnement minimum kr 100,-
Juniormedlem (under 18 år) kr 50,-

Postgiro: 0806 4429494
Bankgiro: 1800.20.97644

FORENINGEN VÅRE ROVDYR
arbeider for å spre fakta om rov-
pattedyr og rovfugler, og for at disse
artene skal leve i livskraftige bestan-
der og forvaltes etter norsk lov og
internasjonale avtaler.

Leder

Morten Bilet,
Co Osmo, Måltrostveien 33A
1430 Ås
priv. 64 94 31 14, arb. 22 90 20 00,
mob. 93 04 71 78

Sekretær

Yngve Kvebæk,
Høgås, Maridalen,
0890 Oslo
priv. 22 95 18 91, arb. 22 89 16 07

Kasserer

Stig Anderson,
Fjæreveien 211,
4890 Grimstad
priv. 37 04 33 80, arb. 37 05 71 95

Styremedlemmer

Knut Eie,
Ullern Allé 127,
0381 Oslo
priv. 22 50 80 91, arb. 22 22 30 50

Geir Sjøli,
Furusvingen 33,
2164 Skogbygda
priv. 63 90 85 35

Morten Ree,
7332 Løkken
priv. 72 49 63 91, arb. 72 49 65 87

Vararepresentanter

Paul Granberg,
Gimlevn. 33,
2480 Koppang
priv. 62 46 02 64

Torger Hagen,
Stafsbergveien 145,
2300 Hamar
priv. 62 52 64 72

Trond Aspelund,
Ekebergdalen,
1912 Enebakk
priv. 64 92 62 43

Tone Groeggen,
Pb. 393,
1432 Ås-NLH
priv. 64 94 48 25

Regionleder Nord-Norge

Hans Gundersen,
Vidrek,
8520 Ankenesstrand
priv. 76 95 96 55, arb. 76 92 34 00

Regionleder Sørlandet

Stig Anderson,
Fjæreveien 211,
4890 Grimstad
priv. 37 04 33 80, arb. 37 02 50 00

Regionleder Midt-Norge

Morten Ree,
7332 Løkken
priv. 72 49 63 91, arb. 72 49 65 87

Lokalkontakter:
se siste omslagsside

Hvorfor er det slik?

Etter mange års venting se det nå ut til at vi har fått flere bjørner og ulver lengre inn på norsk territorium. Hva ulven angår er det i Haldendistriktet og i Aurskog/Høland sannsynligvis ulver parvis. Og for bjørnens vedkommende har enkelte hannbjørner kommet vest for Mjøsa. Begge disse endringene har heller ikke gått upåaktet hen i den lokale befolkning og jegerkretser hvor misnøyen er stedvis stor. I lokale aviser skriver noen med antydninger at den slags styggedom skal vi ikke ha og bør fjernes umiddelbart. De spiser jo opp alle sauene og alt det jaktbare viltet!, mens andre for så kan godta rovdyr bare det ikke blir for mange av dem - og det er det nå! Og ryktene svirrer om mengder av ulver og bjørner både her og der. Man får nesten et inntrykk av at de invaderer landet vårt. Når sånne ting «går på bygda» finnes det ikke noe fornuftstenking. Man sluker alt rått og lar fantasien løpe løpsk. Sånn er det bare, men hvorfor er det slik?

Det virker som at jo lengre bort fra rovdyrene man er desto verre blir forholdet til dem. Noen steder i Norge, til eks. deler av Hedmark hvor bjørnen opptrer regelmessig, er folk blitt mer sindige og rolige. Det er ikke uvant for dem at rovdyr som ulv og bjørn slenger innom i ny og ne. Men i de deler av landet hvor rovdyrene er færre eller nykommere er man mer skeptiske. Og noe brennende ønske om å tilegne seg noe ny viten om disse artene er heller ikke særlig stor og kunnskapen blir naturligvis deretter.

Ulven er jo en art som ikke har hatt tilhold her i landet i noen særlig grad i de siste 50 år. Folk blir mistroiske, usikre og redde med det nye rovdyrhatet som er blitt indoktrinert fra svunne tider. Det enorme hysteriet i sommer og høst vedrørende to bjørner som har oppholdt seg i Telemark er et godt eksempel. Historiene, fantasiene og redselen tok fullstendig overhånd og folk i enkelte områder gikk man av huse for å fortelle om de fæle beistene. Og i Telemark er det veldig lenge siden det var noen bjørn.

Sammenligner vi oss med Sverige derimot, et land som har 9-1200 bjørner, 30-40 ulver og en solid gaupebestand, reageres det med et underlig blick av oppstyret og tilstandene i Norge. Spør man svenskene om dyrelivet i deres skoger, ramser man opp rovdyrene som en helt naturlig del av dyrelivet. I motsetning til Norge hvor man skremmer turister - «ikke reis hit for her er det rovdyr» - bruker svenskene rovdyrene med et positivt fortegn, nettopp for å lokke turister. Slik man forøvrig også gjør i mange andre land. Det kan nevnes i denne sammenheng at Naturvårdsverket i Sverige nå vil ha 15 ynglende ulvetisper og en økning i bjørnebestanden opp mot 2000 dyr! Når rovdyrene en gang i fremtiden får større utbredelse i Norge vil det trolig bli lettere å akseptere dem generelt i befolkningen. Det går nok fremover her til lands en gang også. Vi venter i spenning!

Morten Bilet

PS Vi beklager at dette heftet - også - kommer alt for sent. Det er mange årsaker til det, som vi ikke skal gå nærmere inn på. En grunn vil vi imidlertid understreke; ingen sender inn stoff, hverken bilder, tegninger eller skriftlige ytringer, ikke engang idéer til stoff! Er det mulig å forbedre denne trenden?

Fjellfaunaen på Dovrefjell - trekk fra høgfjellsøkologiske undersøkelser

Av Per Jordhøy, Arild Landa og Olav Strand

Avdeling for terrestrisk økologi -

NINA Norsk institutt for naturforskning

Historisk tilbakeblikk

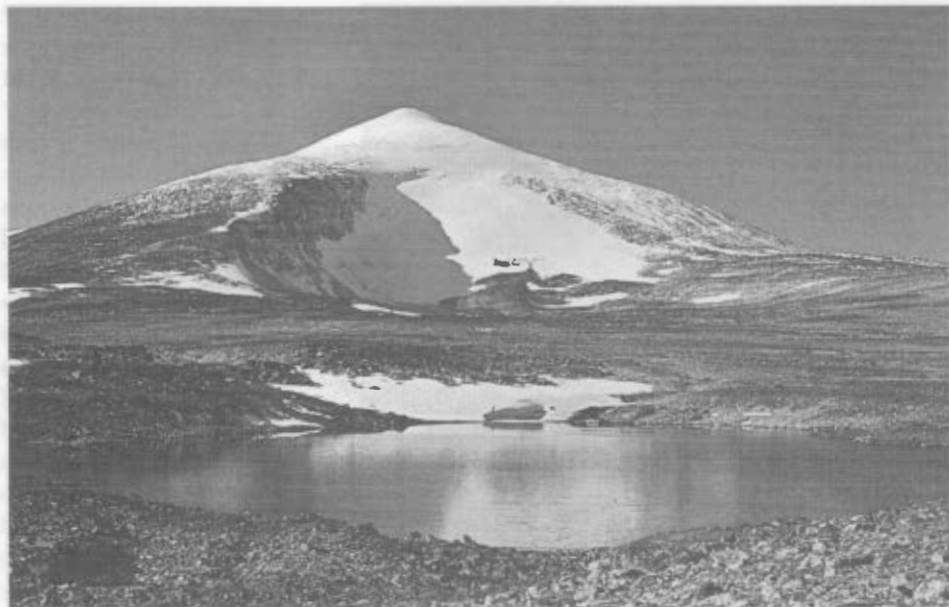
Det er seinvinter i fjellet; små avsmeltede rabber har endret den hvite viddas preg slik at den framtrer som et stort lappeteppe. I skråninga opp mot fjellet i nord skimtes flere endeløse rekker med svangre simler i langsom bevegelse mot vest. Fra østlige vinterbeiter inne i landet har de nå i ukesvis vært på vandring mot de tradisjonelle kalvingsplassene i mer kystnære fjellområder. Hvert år på denne tiden forteller instinktet dem at tiden nærmer seg, da slekten skal føres videre og at de snart må være på plass i trygt og godt kalvingsland. De er nå kommet omlag midtveis på denne vårvandringen og her har mildvær med påfølgende kulde laget et hardt og tykt ispanser på snøen. Heldigvis har sola tint fram noen lavrike rabber her og der i sørhellinga, slik at de kan beite litt underveis. En mils veg lengre øst har en gruppe ulver tilhold. De er iferd med å fortære 2 simler de har drept iløpet av natten. Begge reinsdyra har vært avmagret, den ene som følge av høy alder og nedslitte tenner - og den andre som følge av betennelse i framfoten, på grunn av en gammel bruddskade. Ulvene har også vært på ferde en dagsmarsj lengre øst. Et av de påspiste dyrene her er overtatt av en stor hannjerv. Ved hjelp av sine kraftge kjever har den bitt av hodet på reinen og sporrekka forteller at den har dratt det med opp i ei lita ur, hvor det er blitt gjemt og lagret for senere bruk. Nå river den og gnager på ene bogen

for å få løst den fra resten av kroppen. Et par fjellrever og en støyende korp har også oppdaget slakteplassen og mulighetene for å få stilt den verste sulten. De venter tålmodig like i nærheten på noen rabber. Når jerven endelig har fått løs framfoten og lunter avgårde med den, er revene raskt frampå og forsyner seg - før jerven kommer tilbake. Utover den lyse vårvinterdagen har også korpen og kongeørna fått en smak av det etterhvert oppspiste reinsdyret.

Denne opprinnelige, fine balansen i fjelløkosystemet har blitt kraftig forrykket med det moderne menneskets mangfoldige aktiviteter og inngrep. Ulven er utryddet i våre sentrale fjellstrøk og jerv og fjellrev er truede-sjeldne arter her. Rester av et opprinnelig intakt fjelløkosystem finner vi imidlertid på og rundt Dovrefjell og for å få bedre innsikt i dette, har NINA iløpet av de siste 5 år gjennomført et større høgfjellsøkologisk prosjekt som omfatter jerv, fjellrev og villrein. Vi skal her ressumere noen aktuelle deler fra disse undersøkelsene, med spesiell vekt på fjellrev - som trolig er den mest utsatte rovpattedyrarten i høgfjellsnaturen idag.

Fjellrevens bestandsdynamikk og sosiale organisering

Fjellreven i Norge ble klassifisert som sårbar allerede i 1930, hvorpå den ble fredet. Det samme skjedde i 1928 i Sverige og i

Rundt Dovrefjell har vi fortsatt igjen noe av den opprinnelige fjellfaunaen.

Foto: Per Jordhøy

1940 i Finland. Fredningen kom etter en periode med meget høyt jakttrykk, og fjellreven var på dette tidspunktet forsvunnet fra flere av de områdene hvor den tidligere var vanlig. På tross av at fjellreven nå har vært fredet i mer enn 60 år, har ikke arten ekspandert til sin tidligere utbredelse. Flere hypoteser har blitt framsatt for å forklare artsvernets manglende effekt på fjellrevens bestandsutvikling, og en må nå vurdere i hvilken grad fjellreven kan forvaltes gjennom mer direkte og aktive tiltak. Nyere undersøkelser av fjellrevens utbredelse har vist at den skandinaviske bestanden i dag neppe teller mer enn ca 100 individer.

Fjellreven blir ikke særlig gammel og dødeligheten i løpet av det første leveåret er ca 70%. Deretter dør ca 30 % av revene hvert år. Det er derfor ytterst sjelden at en fjellrev

oppnår 8-10 års alder. I og med at fjellreven også har en bestandssyklus som følger smågnagerne, betyr dette at en fjellrevtispe ikke har mange muligheter til å få et ungekull. Fremfor alt gjelder det at den som overlever til neste smågnagerår blir rikt belønnet ved at den får mange unger.

Sentralt i fjellrevens leveområde ligger ett eller flere hi som brukes gjennom hele året. Den er helt prisgitt disse underjordiske 'boligene'^a. På forsommeren, når ungene er små, gir hiet god beskyttelse mot vær og vind, samt andre rovdyr. Både ørn, fjellvåk rødrev og jerv tar gjerne en fjellrevunge om de får en mulighet. De gamle hiene, som har vært brukt i hundreder av år, er derfor fjellrevens bastioner mot ytre fiender. Fjellrevungene blir født inne i hiet i månedsskiftet mai/ juni. Først etter fire-fem

Fjellreven - trolig den mest utsatte rovpattedyrarten i dagens norske fjellnatur.

Foto: Olav Strand

uker kommer ungene ut i det fri for å starte tilvenningen til et selvstendig liv. I den første tiden etter fødselen bringer hannen mat til hiet, hvor tispa passer og ammer hvalpene. Senere, når ungene har blitt tilvendte på fast føde, tar både tispa og hannen mat til hiet. Utenom foreldrene kan det også være flere andre voksne rever ved et hi. I de familiene som er studert på Dovrefjell har disse 'ekstraforeldrene' vært unger fra tidligere kull som har kommet 'hjem' etter en kortere periode på vandring. Atferdsstudier ved hiene har vist at disse unge revene i liten grad bidrar med mating av det nye hvalpekullet, og at de bruker relativt lite tid sammen med hvalpene.

Hvalpenes oppvekst er en krevende periode, og konkurransen om mat er betydelig. I løpet av sommeren dannes det et relativt tydelig dominans-hierarki (rangord-

ning) i kullet. Gjennom ulike aktiviteter prøver hvalpene hverandre og finner etter hvert sin plass på familiens rangstige. Gjennom en hektisk sommer skal grunnlaget for et selvstendig liv legges og lek er en svært viktig mekanisme i denne prosessen. Hvalpene kan 'jakte' på hverandre eller på rester av byttedyr og fjær som ligger på hiet og 'lærer' på denne måten ferdigheter som de er helt avhengige av når de om noen få måneder skal jakte på egenhånd. Naturen er imidlertid ingen 'barmhjertig barnehage' og blir det for lite mat er dødligheten i kullene svært stor. Enkelte ganger kan hele hvalpekull gå til grunne i løpet av et par uker. Etter hvert som hvalpene vokser til, søker de mer vekk fra hiet. Deres turer blir lengre etter som høsten går, og i løpet av oktober/november forlater hvalpene hiet og legger ut på vandring. Stillheten senker seg på nytt over oppveksthiet og bare foreldrene blir tilbake.

De voksne dyra forlater normalt ikke sitt leveområde så lenge de lever, for deres oppgave er å gjøre alt for å overleve til neste gang næringsforholdene blir så gode at de på nytt kan fostre opp et kull hvalper. De unge revene derimot, har som mål å finne et ledig hiområde med gode næringsforhold, og fremfor alt å finne en make så raskt som mulig. I alle fall før neste gang det er mye smågnagere i fjellet. Flere av de unge fjellrevene kommer imidlertid tilbake til sine foreldre og blir i dette området. Tålmodig kan de vente på å arve sine foreldre, og dermed få sitt eget hi - eller på at en av de gamle naboene skal falle fra. Fjellrevens familiestruktur ser altså ut til å bestå av territorielle eldre rever som er etablert på ynglehiene. I tilknytning til disse finnes flere unge rever som 'flyter' og som venter på å få innpass på ett av hiene. I løpet av de 6 årene disse studiene har pågått, har samt-

lige av de revene som var stedfaste ved hiene ved starten på studiene, blitt erstattet av unge rever.

Det nære forholdet til smågnagere er et av de trekkene som særpreger fjellreven i innlandsområder. All forskning som har vært gjennomført så langt viser at fjellrevbestandenes reproduksjon i likhet med smågnagernes forekomst følger en tre- til fireårs-syklus. For fjellreven betyr dette at det er ca tre år mellom hver gang den kan få fram et større ungekull og dette er også forklaringen på at fjellreven får så mange unger. Dens løsning på et svært variabelt og usikkert miljø er å få så mange unger som mulig når mulighetene byr seg og i et lemenår er det mat i overflod. De unge revene kan derfor få hvalper allerede når de er ett år gamle, forutsatt at de finner et ynglehi og en make.

Radiomerka fjellrev på Dovrefjell. Foto: Olav Strand

Overlevelse mellom smågnagerår kan være nøkkelen til fjellrevens bestandsutvikling. Særlig to forhold ser ut til å være av betydning for dette; mat for å overleve, og unge rever for å erstatte de som dør. Det er mennesket som i dag regulerer villreinbestandene i Sør-Norge, og reinskjøttet fraktes ut av fjellet av jegerne. Hvor mye dette har betydd for fjellrevens nærings-tilgang er vanskelig å si, men vi vet at fjellreven spiser betydelig mer rein og åtsler når det ikke er smågnagere i fjellet. Vi vet også, gjennom eksperimenter gjort i Sve-rige, at tilføring av ekstra mat både kan føre til at det er flere fjellrever ved hiene og at kullstørrelsen muligens øker. Videre vet vi at fjellrevbestanden avtar i perioden mellom hvert smågnagerår, for så å øke betydelig ved neste smågnagertopp, når de revene som har overlevd klarer å fostre fram nye unger. Fjellrevbestandene er små, og på grunn av at revene er territorielle er det bare plass til et begrenset antall familier innen et fjellområde. Det er derfor mye som tilsier at innvandring til slike bestander er viktig, og at nye dyr som kommer inn i en slik liten bestand vil være av stor betydning for produksjonen ved neste smågangertopp.

Gjennom langvarig og nitidig overvåking av hiområdene kan vi danne oss et bilde av fjellrevens bestandssyklus i ulike fjellområder over lang tid. Her ser vi for eksempel at Hardangervidda kan ha høy ungeproduksjon samme år som Dovrefjell har null produksjon av fjellrev. Dette har sammenheng med at smågnagerforekomsten kan forflytte seg over tid og gi mye smågnagere på Hardangervidda, samtidig som det er tomt på Dovrefjell. Ett til to år senere kan bildet være motsatt. Dette kan ha vært av svært stor betydning for fjellrevbestandene, fordi unge dyr som var født i et fjellområde

Lemen og andre smågnagere er en nøkkelfaktor for fjellrevens reproduksjon.

Foto: Per Jordhøy

kunne vandre inn og bidra til å opprettholde bestandsstørrelsen i et annet fjellområde. Når så jakta i første del av dette århundret presset fjellrevbestanden ned på et minimum, samtidig som rødreven har overtatt deler av fjellrevens tidligere utbredelse, har summen av dette ført til at den opprinnelige dynamikken med inn og utvandring mellom fjellområdene har blitt forrykket. Dette kan meget godt være en av hovedgrunnene til at de unge revene ikke finner en make ved de hiene som i dag står tomme.

Genetisk variasjon som holdepunkt for mulig innavl hos fjellrev

Vår forståelse av fjelløkologien har gjennom de siste 100 år vært hemmet av tiltagende endringer i samfunnsstrukturen, og vi må søke studieområder med opprinnelig og genuin karakter dersom vi skal kunne rekonstruere en dynamikk og et samspill som en gang fantes i alle fjell. For å øke vår forståelse trenger vi derfor referanseområder, slik at vi kan studere kontrastene mellom fjellet i Norge og andre områder. Taimyr i Sibir er et slikt område med opprinnelig preg, hvor en fortsatt har store bestander av ulv, jerv, rein og fjellrev. Vi har blant annet studert fjellrevens 'gener' på

Taimyr, Svalbard og Kolahalvøya, for å se om fjellrevene i Norge er mer like hverandre arvemessig, og dermed preget av at felles slektninger i større grad har fått hvalper sammen. Resultatene fra disse undersøkelsene er entydige og viser at den norske fjellreven har liten genetisk variasjon (variasjon i arvestoffet), trolig som en følge av innavl. Hvor mye dette betyr for fjellreven bestandssituasjon i Norge vet vi ikke, men en generell antagelse er imidlertid at arter som raskt taper genetisk variasjon på grunn av innavl før eller senere også vil vise effekter av dette ved nedsatt reproduksjon eller overlevelse.

Konkurransforholdet fjellrev - rødrev
Store fjellområder som tidligere hadde rike fjellrev bestander er i dag tomme, og mange av de gamle fjellrevhiene er overtatt av rødrev. I hvor stor grad rødreven er skyld i

at fjellrevbestanden ikke har tatt seg opp er fortsatt usikkert. At rødreven har hatt en negativ effekt på fjellreven er temmelig sikkert. I fjellområdene øst for Dovrefjell (Knutshø og Forelhogna) er fjellreven borte, og den siste kjente ynglinga i Forelhogna var på 1960-tallet. Disse fjellområdene ligger betydelig lavere enn Dovrefjell og den høydegradienten som har vært i bruk av fjellrev her de seinere åra ligger (> 1300 moh). Hiene rødreven har overtatt ligger fra nivået 1300 moh. og nedover og det kan ut ifra dette se ut som fjellreven har mistet opp mot 50% av sitt tidligere habitat.

Bruk av leveområde hos jerv og fjellrev
Snøhettaområdet om omliggende fjell er idag det eneste høgfjellsøkosystemet i Vest-Europa hvor jerv, fjellrev og villrein lever i det samme området. Snøhettareinen er en av få stammer med opprinnelig vill fjellrein i

Jerven har sitt leveområde i uret og ofte "vanskelig" terreng.
Foto Roy Andersen.

Barentsregionen. Når en planlegger forvaltning og bevaring av arter i fragmenterte bestander og områder som Sør-Norge, er deres bevegelsesmonster, størrelse på leveområde og muligheter til inn- og utvandring av stor betydning. Det er nødvendig å finne tetthet av dyr, terrengets bæreevne og de ulike artenes evne til å bevege seg mellom de ulike områdene. Likeså er deres valg av habitat viktig for å kunne fastslå hvilken andel av hvert område som har potensiale som et passende leveområde.

Undersøkelsene viste at jervens leveområde alltid er mye større enn fjellrevens. Hos jerv var det bare voksne hunner med nyfødte unger var de eneste som benyttet et hi for en periode av noen få måneder (februar til mai). Ellers benyttet ikke jervene noe sentralt område innen de respektive områdene til hvert enkelt individ. Voksne hannjerver benyttet svært store områder gjennom året, i gjennomsnitt 663 km².

Fordelingen av høgdesoner som jervene benyttet var ikke forskjellig fra tilgjengelig fjell i området. Det var imidlertid en klar forskjell mellom jervens områdebruk sommerstid og om vinteren. I vinterhalvåret brukte jervene mer av de lavere høgdelagene, mens den generelt brukte en vidt spekter av høgdelag fra alpine til lågalpine områder såvel som fjellskogbandet. Fjellreven brukte et målbart høyere høgdelag, når vi sammenlignet dens områdebruk med tilgjengelige områder i Snøhettaområdet. Fjellreven valgte, i motsetning til jervene, ikke noe forskjellig høgdelag mellom sommer og vinter.

I Snøhettaområdet kjenner vi 20 primære fjellrevhi som har vært brukt i dette århundret. Gjennomsnittlig høydenivå for disse

hiene er på 1285 moh. (105m). Hiene hadde et nett av gangsystemer og bar preg av å ha vært benyttet i flere tiår og endatil århundrer. Det ble i studieperioden registrert 7 primære jervehi i Snøhettaområdet og i gjennomsnitt lå disse 1075 moh. Hiene, som var gravd inn i snø langs steile berghellere, var plassert i bratte dalsider med tilknytning til grov ur.

Vedrørende inn/utvandring til andre fjellområder ble det ved radiopeilinger registrert at en voksen hannjerv hadde 2 turer inn i Trollheimen gjennom parringstida i 1994, mens en ung hannjerv utvandret til Nord-Ottadalen sommeren 1995. Det har forøvrig årlig vært rapportert spor- eller synsobservasjoner av jerv som har krysset ferdssårene rundt Snøhettaområdet. Våren 1996 ble ei 1-årig jervetispe påkjørt og drept av en lastebil ved Gjøsra i Sunndal. Av fjellrevene som ble radiomerket ble det registrert ett tilfelle hvor et individ vandret ut (til Rondane). De fleste hvalpene vi holdt kontakt med returnerte til hiet for å leve der som voksen sammen med sine foreldre.

Selv om jervene er større enn fjellreven og følgelig har et større matbehov, ser det ut til at jervene har et mye videre register av økologiske tilpasninger enn fjellreven. Jervene benytter en langt større nisjegradiert enn fjellreven. Jervens kraftige kjever gjør den istand til å knuse grove bein av for eks. elg og utnytte beinmargen. Jervene har med sin størrelse også bedre evne til å forsvare åtsler byttedyr enn fjellreven. Velkjent er også jervens oppdeling og lagring av større byttedyr. Sammenlignet med jervene er fjellreven mye mer utsatt for næringskonkurranse fra arter som rodev, kongecorn og jerv.

Dagens bestandkontroll av villrein ved jakt, samt fravær av en intakt rovdyrfauna, påvirker fjellrevens næringsmuligheter om vinteren negativt, ved at det er mindre tilgang på åtsler.

Foto: Per Jordhøy

Jervens byttedyr i Snøhettaområdet

Denne delen av høg fjellsøkologiprojektet har hatt som mål å undersøke betydningen av rein, sau og smånagere som byttedyr for jerven.

Jerven har primært utviklet seg som en åtselsspiser på klauvdyr og er en lite effektiv jeger på vill fjellrein. Utbredelsen sammenfaller da også med vill og tam rein som nok er den viktigste føden vinters tid. Jerven er en generalist som kan utnytte et stort spekter av byttedyr etter forekomst. Når det er lite av en type byttedyr har den evnen til å utnytte andre typer byttedyr.

Smånagere

I likhet med tidligere undersøkelser fant en at jervens ynglesuksess økte med økt tilgang på smånagere. Har utryddelsen av de mer effektive rovdyrene (for eks. ulv) hatt

en negativ effekt på jervens tetthet, som følge av mindre byttedyrrester for åtselsspisere? Undersøkelsen støtter denne hypotesen og viser at økende tettheter resulterte i mindre kroppstørrelser hos jerv, selv ved dagens tettheter.

Villrein

Undersøkelsene viste ingen positiv sammenheng mellom antall jerv eller jervens yngling og vintersatmen av rein. Villreinjegere observerer hver høst at jerven samler slakteavfall etter jakta. I hilokalitetene ble det funnet rester fra storvilt som er skutt om høsten, samt rester av sau og storfe. Dette viser at tispene begynner å lagre mat et halvår før de får unger i februar/mars.

På tross av stor feltinnsats ble det kun gjort 5 observasjoner av jervedrept rein, alle eldre simler. Undersøkelsene viser heller ikke

lavere kalveproduksjon i dette området sammenlignet med Hardangervidda som har mange likhetstrekk med Snøhettaområdet (beite- og bestandsutvikling) og som er uten jerv.

Villrein har utviklet en strategi hvor simlene går ut av flokken og gjemmer seg under fødselen, gjerne i høgalpine og uoversiktlige områder. Sammen med den korte og synkrone kalvingsperioden er dette antatt å være en tilpasning for å unngå å bli drept av rovdyr. Jervens hi ligger imidlertid ofte nær kalvingsområdene og det er rapportert 6 tilfeller hvor jerv har drept simler rett før og under kalving. Forøvrig viste byttedyrrester ved jervhiene at reinskalver forekom i dietten i denne perioden og vi fant at antall registrerte jervhi tilsynelatende påvirket kalveproduksjonen negativt. Det var likevel ingen sammenheng mellom kalveproduksjon og hvor mange hvalper

jervetispene fikk fram. Fordi jervens hiperiode overlapper med parringstiden, blir hiområdene regelmessig besøkt av voksne hanner og i tillegg unge jerver fra tidligere kull. Den tilsynelatende negative effekten antall jervhi har på kalveproduksjonen er derfor trolig et resultat av høy jervetetthet i kalvingsområdene og ikke jervtispa alene. Dette er også vår eneste målbare antagelse på at jerv dreper kalv i en viss utstrekning.

Sau

I Snøhettaområdet er jerven en betydelig predator på sau og da især lam. Det ser likevel ut til at sau som byttedyr har liten effekt på jervens antall eller reproduksjon. Vi fant heller ikke noe forhold mellom antall smågnagere og sauetap som kunne tyde på at det ble tatt flere sauer når det var lite smågnagere.

Anvendt litteratur er i sin helhet hentet fra følgende artikler (i trykk)

- Landa, A., Strand, O., Linell, J. og Skogland, T. Bruk av leveområde hos to truede arter i fjellandskapet; jerv og fjellrev. Norsk institutt for Naturforskning.
- Landa, A., Strand, O., Swenson, J., Jordhøy, P. og Skogland, T. 1997. Jerven og dens byttedyr i Snøhettaområdet. Norsk institutt for Naturforskning.
- Strand, O., Zimmermann, B., Landa, A. og Skogland, T. 1997. Sosial organisering hos fjellrev i et alpint miljø. Norsk institutt for Naturforskning.
- Strand, O., Landa, A. og Solberg, E. 1997. Fjellrevens bestandsdynamikk; betydningen av asynkrone bestandsfluktuasjoner i et fragmentert landskap. Norsk institutt for Naturforskning.
- Strand, O., Landa, A., Linell, J. D. C. og Skogland, T. 1997. Rødrevens fortrenkning av fjellrev; interspesifikk konkurranse i naturlig fragmentert habitat. Norsk institutt for Naturforskning.
- Strand, O., Mjølnerød, I. B., Skogland, T. og Jakobsen, K. 1997. Genetiske effekter av økologisk isolasjon; fjellrev som bevaringsbiologisk modellart. Norsk institutt for Naturforskning.

Denne artikkelen er hentet fra tidsskriftet Villreinen 1997.
Vi takker redaktøren og forfatterne for at vi får bruke den også her.
De fantastiske bildene kommer ikke til sin rett i svart/hvitt.

Jerveforskning i Troms

Roy Andersen og Arild Landa

Foto: Roy Andersen

(Bildene er tatt i forbindelse med arbeid på jerveprosjektet, NINA.)

Jerveprosjektet i Troms startet i 1996 av Norsk Institutt for Naturforskning (NINA). Fordi storparten av jervens utbredelse i Skandinavia sammenfaller med områder for tamreindrift, er det viktig å styrke kunnskapen om forholdet mellom jerv og tamrein. NINA har også utført et høyfjellsøkologi-prosjekt i Snøhettaområdet (1990-95), der forskning på jerv stod sentralt, sammen med fjellrev og villrein. Snøhetta danner kjerneområdet for utbredelsen av jerv i Sør-Norge, men har en mye tynnere jervbestand enn i Troms og Nordland, og mangler tamrein.

Målsetting for prosjektet i Troms

Prosjektet i Troms har to hoveddeler, en som tar utgangspunkt i jervens økologi og en tiltaksdel for å redusere konfliktene som følger av jervens predasjon på sau og tamrein.

Den viktigste målsetningen er å øke kunnskapesnivået om jerv på områder der dagens forståelse for en framtidrettet forvaltning er mangelfull. Vårt mål er å undersøke hvilke metoder som bør anvendes for en langsiktig overvåking av jervestammen samt undersøke områdebruk og sprednings-

mønster hos jerv. Vi vil også studere den reelle reproduksjons-suksess hos jerv under varierende næringsforhold og med spesiell vekt på betydningen av tamrein. Fordi jerven som åtselspisar mange steder i dag, fungerer som topp predator vil vi også undersøke betydningen av manglende samspill mellom jerv og andre store rovdyr som gaupe. For å nå disse målsetningene har vi opprettet et samarbeid med det svenske jerveprosjektet som foregår i Sarek, nord i Sverige.

Utsikt innover Rostadalen i Troms

Etter fredningen av store rovdyr har konflikten mellom rovdyr og næringer i utmarka økt. En del av prosjektet går derfor ut på å prøve å finne fram til tiltak som kan redusere konflikten mellom jerv og sau/tamrein. Vi vil se på om store skader på sau kan skyldes spesielle individtyper jerv, og om ulike tiltak kan redusere tapet som skyldes jerv. Ved hjelp av dødsvarselsendere (sendere som gir signal først når dyret er dødt) har vi som mål å studere effekter av jervskade på tamrein og sau.

En annen viktig del av prosjektet er formidling og oppbygging av kompetanse. Prosjektet samarbeider direkte med lokale kontaktpersoner, Statsskog, Universitetet i Tromsø og Sveriges Landbruksuniversitetet (det svenske jerveprosjektet). I denne artikkelen presenterer vi noen av resultatene fra det første prosjektåret og planer for arbeidet videre.

Fangst og radiomerking av jerv

Hvorvidt prosjektet skulle lykkes var avhengig av å få etablert gode metoder for å fange og utstyre jerver med radiosendere. I så måte har prosjektet kommet godt i gang. I løpet av våren 1996 lyktes vi med å fange og merke 16 jerver. To jerver, en voksen hannjerv og ei voksen tisper uten valper ble

fanget i båsfeller lik de vi tidligere benyttet i Snøhettaområdet. Videre merket vi 14 jerver i forbindelse med yngling om våren.

Fra fem lokaliteter ble 4 tisper 10 valper (3 hannvalper og 7 tisper) merket på dagleier. Dette skjedde etter at tispene og valpene hadde flyttet fra hiene sine først i mai.

Oppfølging av radiomerkede jerver.

Dyrene ble fulgt opp gjennom resten av året ved jevnlig peilinger. Peilinger foregikk fra bakken eller fra lufta ved hjelp av fly. Alle dyr ble peilet 1-2 ganger i uka. I tillegg utførte vi intensivperioder med kontinuerlig peilinger av jerver i områder med sau på beite.

Dødelighet hos merkede jerver

Tre av de ti merkede valpene døde i løpet av sommeren. To av dem var hannvalper som ble drept av en voksen jerv, sannsynligvis en hannjerv. Den siste valpen, en hunn, forsvant i juli før den var uavhengig av mora. Vi er ikke sikker på dødsårsaken til denne.

I Troms ble det gitt lisens på felling av 10 jerver i perioden 1. oktober - 15. februar. To av våre merkede dyr ble skutt under lisensjakta, ei voksen tisper og en hannvalp. I tillegg til disse 5 dyrene mistet vi en valp høsten 1996 i forbindelse med arbeidet med å skifte radiosender. Dette dyret døde sannsynligvis på grunn av feil ved bedøvelsen.

Områdebruk og spredning

Størrelsen på leveområdet har vi beregnet for perioden 1. mai til 15. september fordi områdebruken ser ut til å være stabil i denne perioden. Etter september begynte valpene å gjøre seg uavhengig av tisper, ved at

Kategori dyr	Min. areal, km ²	Maks. areal, km ²	Gj.snitt, km ²
Tispe m/valper	44,3	114,3	81,6 (n=4)
Valper	34,9 (a)	125,7 (a)	85,0 (b) (n=5)
Tispe u/valper	290,3	290,3	290,3 (n=1)
Voksen hann	383,2	383,2	383,2 (n=1)

Tabell 1: Arealbruk hos jerv knyttet til de ulike kategoriene dyr i perioden 1. mai - 15. september. Minste og største areal samt gjennomsnitt er oppgitt.

(a) - areal til valpene som har levd i hele perioden.

(b) - valper fra samme kull teller som en observasjon ved beregning av gjennomsnitt.

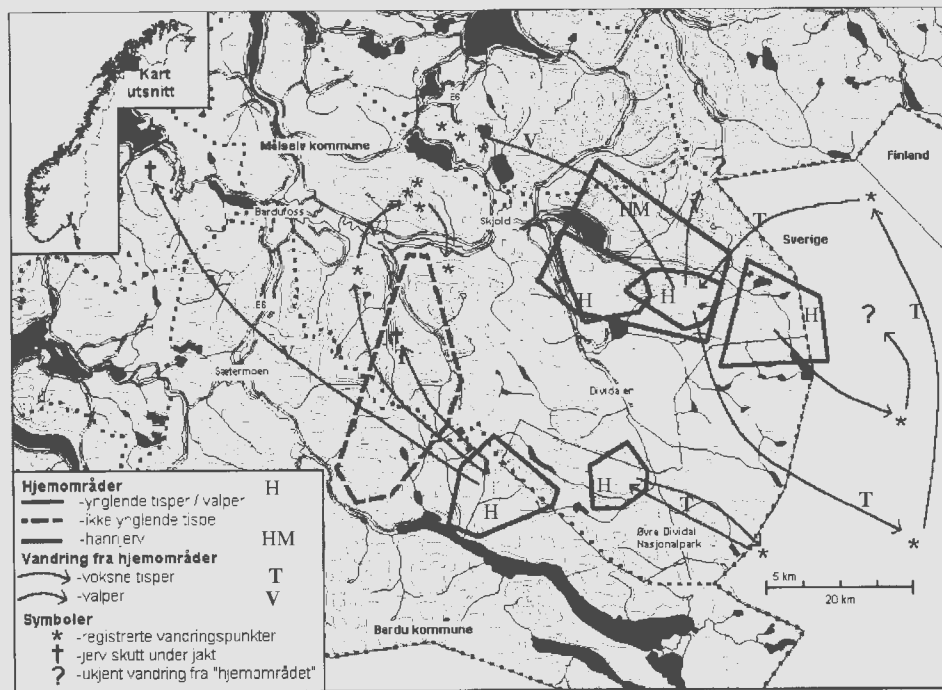
de gikk mer for seg selv og tidvis vandret ut fra "hjemmeområdet".

Tisper med valper og valpene var de dyrene som brukte de minste hjemmeområdene, i gjennomsnitt 80-85 km², mens den tispa som ikke hadde valper og den ene hannjerven brukte henholdsvis 290 km² og 383 km² (Tabell 1).

Til sammenligning er Øvre Dividal Nasjonalpark på 741 km².

Det var liten eller ingen overlapping mellom de ulike hjemmeområdene til tispene, mens hannjerven overlappet hjemmeområdet til flere tisper og valper i denne perioden. (se kart).

I perioden etter 15. september skjedde det en merkbar økning i områdebruken til ynglende tisper og valper. Hos valpene var det en spredning/utvandring fra det som hadde vært deres hjemmeområder frem til denne

Prosjektområdet i Troms med hjemmeområder og vandringer/utflukter til de radiomerkede jervene inntegnet.

Område	Antall sau på beite (voksne og lam)	Tap	Søyer tapt	Lam tapt	Kadaver funnet
1	268	1,8%	1	4	2(a)
2	133	32,3%	6	37	8(b)

Tabell 2: Tap av sau på beite i områder med radiomerket jerv i Troms i 1996. (a) 1 lam dokumentert tatt av gaupe, 1 lam sannsynligvis tatt av jerv (pers. med. fylkesm.) (b) 8 lam dokumentert tatt av jerv først i juni (pers. med. fylkesm. i Troms)

perioden. Dette var tilfelle med 5 av de 7 valpene som ennå levde da denne perioden begynte. så langt i studiet har vi registrert at selv hunnvalper har vandret opptil 75 km bort fra hjemmeområdet. Også tre av de fire tispene som hadde valper dette året, har tatt seg større eller mindre utflukter på seinhøsten. Den ene tispas sin vandring resulterte at hun ble skutt under lisensjakta (se kart).

Konflikter mellom sau og jerv

I løpet av sommeren var de radiomerkede jervene i kontakt med to ulike beiteområder for sau. Det ble lagt ned stor innsats på å følge dyrene i disse områdene, spesielt det ene hvor det var 3 radiomerkede jerver (tisper med valp og en voksen hann) som brukte området. I dette beiteområdet gikk det totalt 268 sauer på beite. Spesielt tispas og

Tispe på utkikk ovenfor hilokaliteten

valpen hennes, oppholdt seg mye innen dette beiteområdet gjennom hele beitesesongen. Tapet i dette området var lite (1,9%) og vi fant ingen sauer drept av jerv (tabell 2).

I det andre området (område 2) gikk det ei radiomerka tispe uten valper denne sommeren. På beitet gikk det totalt 133 sauer. Tapet i dette området var stort (32,3%, tabell 2). Siden vi ikke fant kadaver av sau i periodene med intensiv oppfølging i dette området, veit vi ikke om denne tispa tok sau. Det kan bemerkes at det ble gjort observasjoner som tyder på at det også var en annen tispe med valper som vi ikke hadde radiosender på i dette området.

Byttedyr om sommeren

I forbindelse med oppfølging av jerver på bakken klarte vi å registrere ulike byttedyr som jervene tok i løpet av sommeren, men observasjonene var få fordi det viste seg å være svært vanskelig å følge jervene selv om de hadde radiosendere på seg. I to tilfeller ble det gjort observasjoner som viste at

jerven tok tamrein. Begge observasjonene ble gjort i august og på denne tiden var tamreinene i området i god kondisjon. Vi fant også rester av byttedyr som ryper og hare.

I tillegg til byttedyrrestene vi fant i løpet av sommeren, samlet vi inn rester etter byttedyr og avføring fra hi-lokalitetene til tispene som hadde valper. Vi holder på med analyser av disse og det er mye som tyder på at tamrein utgjorde en stor andel av dietten til tispene i yngletida.

Remerking av jerv

På grunn av begrenset levetid på batteriene til de små radiosenderne vi monterte på valpene våren 1996, måtte vi skifte disse innen utgangen av februar 1997. Samtidig ønsket vi å utstyre de voksne jervene med radiosendere som hadde lengre levetid. Dette ble gjort i november. Vi lyktes å merke om 7 jerver, derav 4 hunnvalper, 2 voksne tisper og 1 voksen hannjerv. Disse fikk dermed nye sendere som har en levetid på over to år.

I november er jervvalpene i realiteten utvokste. Valpene vil normalt allerede i slutten av juli være like store som tispene. Vekten på tispervalpene vi merket, var i november 9-10,5 kg, mens de voksne tispene veide 10,5 kg på samme tid. Hannvalpen som døde i begynnelsen av juli veide hele 8 kg. Resultater fra Sverige og Sør-Norge har viste det samme.

Videre arbeid i 1997.

Ved utgangen av 1996 hadde vi 10 radiomerkede jerver. Vi har pr. dato jevnlig kontakt med 8 av disse. De 2 siste (valper) har vi hatt vanskeligheter med å følge etter at de vandret ut fra sine tidligere leveområder.

I skrivende stund (februar 1997) jobber vi

ennå med å lokalisere disse før senderne slutter å fungere.

I tillegg til å jobbe videre med de jervene vi allerede har radiomerket, har vi som mål å merke tilsvarende antall i 1997 som i 1996. Vi vil også begynne å arbeide opp mot tapsproblematikken på tamrein i år. I første omgang håper vi å individmerke reinen med halsklaver samt montere radiosendere med dødsvarsselfunksjon på et fåtall simler. Denne tamreinflokken håper vi å kunne følge gjennom sesongen for å registrere tap på både kalver og voksne individer.

Vi planlegger i neste omgang (1998) å merke et større antall kalver og voksne rein med dødsvarselsendere. Vi vil dermed komme inn og få klarlagt dødsårsaken på et tidlig stadium.

Reinskadaver på våren. Mye spor etter både jerv og bjørn rundt kadaveret.

Denne artikkelen er hentet fra tidsskriftet Villreinen 1997.

Vi takker redaktøren og forfatterne for at vi får bruke den også her.

De fantastiske bildene kommer ikke til sin rett i svart/hvitt.

Bukken og havresekken !

Inger Lise Gjørsvik har skiftet beite fra å være en miljøvennlig stortingsrepresentant til å bli en miljøfiendtlig fylkesmann som ikke vil forholde seg til lover og internasjonale avtaler. Som fylkesmann i et fylke (Nord-Trøndelag) med sterkt rovdyrhat blir man sikkert mest populær ved å velge en slik stil, med bakgrunn i det press hennes miljøvern-avdeling er blitt utsatt for gir hun rett og slett opp, og oppfordrer nærmest til at sau- og reindiere kan ta loven i sine egne hender. Blant annet vil hun at reindierne skal forvalte jervstammen!, - vi kjenner alle skjebnen til havresekken som bukken skulle passe på!

Norge har forpliktet seg til å ha levedyktige bestander av bjørn i landet. I dag har vi ikke reproduserende binner innenfor landegrensene, bortsett fra i Pasvik. Det vil si at de bjørnene vi i dag har problemer med er stort sett unge hannbjørner som tilhører den svenske bjørne-stammen. Dermed kan vi fastslå at bjørnen skaper kjempeproblemer for oss før den er etablert her til lands. Da kan vi spørre oss om det egentlig er bjørnen det er noe galt med? Det kan også være noe galt i at vår tamdyr- og husdyrdrift legger beslag på hele landets utmarksarealer, og har blitt noen av villmarkas vanligste dyrgrupper. Vi kan også stille et stort spørsmål ved hvor plagsom bjørnen er etter som det siste to år er hele 71 nyetablerte saubesetninger innenfor kjerneområdet for bjørn i Nord-Trøndelag! I Lierne, som er viden kjent for "bjørneplagen", har landbruk-/miljøverndepartement gitt fire sauebruk-tilsammen 5 millioner i omleggingstilskudd og rentefrie lån for å gå over til melkeproduksjon for å begrense rovdyr-

skade. På samme tid har det blitt nyetablert sju sauebruk!

Etter at vi i Norge først på dette århundret nesten klarte å rydde ut våre fire store rovdyrarter ble etterhvert rein og saudrift lagt opp deretter. Vi har heldigvis innsett at menneske har ingen rett til å fjerne arter fra en natur de har levet i gjennom århundrer, og har gjennom internasjonale avtaler faktisk klart å legge vår herskesyke og egoisme til side og igjen åpne opp for å gi disse arter sin rettmessige plass i vår fauna. Dette vet også Gjørsvik så inderlig vel og bør opptre deretter, og dermed tenke på omlegging av driftsformer i stedet for børs og krutt.

Sørsamene sier at slaktevekten på tamrein går ned med rovdyr innenfor fjellets beiteområder. Som et apropos kan nevnes at villreinen har størst slaktevekt i områder hvor det finnes rovdyr, æren for dette har jerven som fungerer som et sunnhetspoliti i reinstammen og rensker ut svake og syke dyr slik at de beste gener blir bevart, dette forøvrig i stor kontrast til menneskets måte å drive jakt på.

Morten Ree

– Sauedebatten trenger filosofer

KLIPP

– Eksperter i filosofi og etikk må inn i debatten om dyrenes lidelser når 130 000 sauer mister livet i beitesesongen, mener norsk saueforsker.

TAP: 130 000 sauer døde på utmarksbeite i 1996, kunne Aftenposten melde i går.

SVEINUNG BERG BENTZRØD

Ivar Mysterud ved Universitetet i Oslo er rovdyrforskeren som i 30 år på oppdrag fra myndigheter og sauealslag har forsket på husdyrenes skjebne i beitesesongen.

– Debatten om sauenes lidelser, en viktig side av de store tapstallene, har kommet sent i gang. Den er fremdeles i startfasen. Dyrevernloven må bli en del av den frentidige forvaltningsstrategien. Vi må på lang sikt bygge opp en strategi som tar hensyn både til rovvilt, husdyr og etikk. Denne strategien er på langt nær ferdig utviklet i dag, sier Mysterud.

Rovdyr tar 7 av 10

– Opptil 70 prosent av sauetapene kan i visse områder av landet tilskrives rovdyr, sier Mysterud. Han konstaterer at bildet som er skapt av sauebønder som ukritisk sender dyr ut på egen hånd i sommerhalvåret, og som samtidig ønsker rovdirene utrensket fra norsk natur, er galt. Få bønder lar være å føre tilsyn, sier Mysterud.

– Det er korrekt at norske rovdyr tar mange hundre sauer daglig i beiteseson-

gen. Tapene settes ofte for lavt, sier han. Til gjengjeld har man flere steder i landet trolig overdrevet tapstallene ved ulykker, sier Mysterud.

Høyteknologi

Sauebønder mistet i 1996 130 000 sauer på grunn av sykdom, ulykker og rovdyr. De enorme tapene har fått myndighetene til å satse ti-talls millioner kroner på forskning som kan redusere rapene. Mysterud og hans medarbeidere har besøkt samtlige norske beiteområder for sau. De har forsøkt å dokumentere verdien av en lang rekke tiltak for å hindre tap, fra å skyte skadedyr til intensiv gjeting. Mysterud konkluderer med at det ikke er dokumentert at øket tilsyn og gjeting hindrer tap av sau. Ingen andre tiltak helter, for den saks skyld.

Han mener elektronisk sauemerking nå bør forsøkes, særlig i kjerneområdene for rovdyr.

– Det har vært lite nytenkning. Det kan virke som om noen mener at denne gamle næringen skal kunne bedre forholdene ved å gå tilbake til middelalderiske metoder, sier Mysterud.

Hvordan vi ble lurt

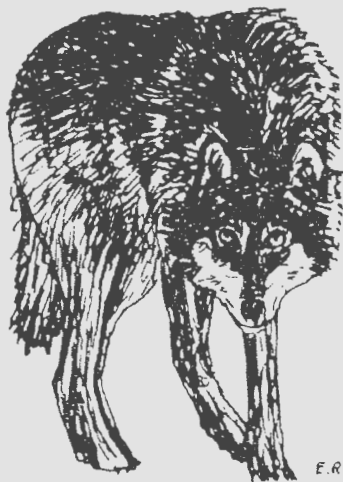
Av Viggo Ree, Hole

Da bjørnen ble fredet i 1973, var det 20-30 dyr igjen i Norge, og arten ble klassifisert som *direkte truet*. Det såkalte Rovviltprosjektet lå på midten av 1980-tallet frem sine resultater, og her fikk vi vite at det var 160-230 bjørner i vårt land - fordelt på hele 13 reproduserende stammer. Forskerne anbefalte selv å nedjustere arten til truethetskategori sårbar på rødlisten, og dette ble umiddelbart fulgt opp av myndighetene. Dermed ble det enda lettere å få fellingstillatelser. Senere vet vi at disse tallene var altfor høye.

Senere bjørneforskning med mer kompetente og mindre næringstilknyttede forskere har gitt helt andre resultater. Ved behandlingen av forrige Rovviltmelding - i 1992 - var det offisielt 100 norske bjørner, men ingen levedyktig bestand i vårt land. Det offisielle tall i dag er 26-55 bjørner hos oss, hvilket utgjør 2 % av den skandinaviske bestanden. For 150 år siden hadde Norge 60 % av denne stammen på flere tusen dyr! Ingen ynglende binner er registrert på norsk jord utenom Pasvik de siste tiårene. Bjørnen er sølgelig fortsatt en *direkte truet* art i norsk natur. Allikevel tviholder Thorbjørn Berntsen og våre forvaltningsmyndigheter på arten i truethetskategori *sårbar*. Mange års felles skandinavisk forskning med bl.a. avansert telemetri blir enkelt og greit oversett. Som eneste sted i verden blir bjørnen forvaltet politisk - og ikke faglig! Befolkningen er med andre ord lurt igjen.

Et stort flertall av det norske folk vil bevare de store rovdyrene i reproduserende bestander. Et redskap for å kunne oppfylle befolkningens ønske, nasjonale lover og internasjonale avtaler om å sikre livskraftige bjørnestammer hos oss, er opprettelsen av såkalte kjerneområder. Denne forvaltningen kom i stand etter bøndenes krav om såkalte rovdryrfrie soner. Naturvernsliden støttet først ikke kjerneområdepolitikken, men kunne senere - etter et kompromiss der 90 % av landet ikke

lenger skal være åpent for ynglende binner - støtte denne strategien. Bøndene og deres organisasjoner ønsker nå å fjerne kjerneområdene for bjørn og jerv, som de altså selv forlangte på 1970-tallet. I flere politiske kretser støttes dette kravet. Hvis så skjer, glipper også Regjeringens siste effektive grep om bjørneforvaltningen. Gjennom behandlingen av Rovviltmeldingen denne måned vil Norge nå vise omverdenen hva slags miljønasjon vi egentlig er, og hvordan forvaltningen av truede dyrearter skjer i verdens rikeste land. Om kjerneområdene blir borte, blir befolkningen lurt nok en gang. Kanskje Berntsen da angrer en smule på at han ikke klassifiserte bjørnen på faglig grunnlag? Det hadde vært vanskelig å fjerne en nøkkelfaktor for å ta vare på en *direkte truet* dyreart i norsk natur. Han kan i hvert fall ikke klage på protestene fra miljøorganisasjonene i anledning bjørnens fellingsserier på rødlisten. De var et svar på at han tidligere gikk ut og etterlyste mer engasjement fra naturvernsliden i rovviltdebatten!

Fortsatt truet av utryddelse

KLIPP

Ulv er fortsatt ansett som en sterkt truet dyreart i Norge, og er totalfredet. Det er svært vanskelig å få fellingstillatelse.

CATO GUHNFELDT

Norske myndigheters holdning er fortsatt å gi gråbein størst mulig spillrom i norsk fauna.

Målet er å bygge opp en levedyktig bestand på minst åtte til familiegupper i Sør-Skandinavia, opplyser seksjonssjef Terje Bø i Direktoratet for naturforvaltning. I dag antar vi det er fire familiegupper som alle har tilhold i Sverige. Vi har foreløpig ingen bekreftelse på familiegupper i Norge, selv om det ikke kan utelukkes. Til tross for de mange observasjonene i år, er det gjeldende estimat fortsatt ikke høyere enn fem-syv dyr på norsk side av grensen, sier han.

Kan felles

Selv om Norge har tiltrådt Bernkonvensjonen for bevaring av blant annet bjørn, jerv, ulv og

gaupe, har man nasjonalt beholdt adgangen til å felle enkelt dyr.

Men en fellingstillatelse «sitter langt inne», bekrefter Bø, som antar at man uten unormal dødelighet står foran en økning av bestanden i Norge. Ulv har en høy evne til reproduksjon, og kan få fra to til åtte unger i kullet. Kommende vinter vil man som tidligere år igangsette systematisk sporing av ulv både i Norge og Sverige for å kartlegge stammens omfang og eventuell yngling.

Bondene bekymret

Vi er meget bekymret over den forventede økningen av ulvestammen, sier beitekonsulent Erling Skurdal i Norsk Sau- og Geitelslag. Når vi nå ser at ulven dukker opp i stadig flere fylker, hva gjør vi hvis ulvestammen ferdobles? Myndighetene kan ikke la dette skje dersom beiteinngangen skal ha samme mulighet til å utnytte arealene som i dag. Rovviltmeldingen går inn for å ta vare på rovviltartene samtidig som beitebruket skal drives på samme nivå. Men dette henger ikke sammen. Jeg ser derfor ikke lyst på fremtiden, sier Skurdal.

Rovdyr og sau – går an!

En ny beitesesong står for døra, og for første gang på flere år, er ikke beiteslippet noe vi bare gruer oss til her i Skogbygda. Fjoråret viste oss at beitedyr og gaupe i samme området går an, når ikke gaupebestanden er for stor.

Avgangen for gaupe i Vestmarka-området, som «våre» gauper nok tilhører, var i løpet av 94-96 sju dyr «offentlig». Tross dette ble det fortsatt observert gaupe i området beitesesongen -96, men da uten at dette førte til tap av sau. Vi hadde en stamme som var til å leve med!

For andre beiteområder her omkring har utviklingen vært motsatt, husdyrtapene har gått opp. Også der er det først og fremst en reduksjon i gaupebestanden som kan hjelpe på dette.

Ifølge sportellingen i -94 skulle det befinne seg en til 2 gauper i Vestmarka-området (samtidig som avgangen har vært på sju dyr!) Hvis forvaltninga teller like bra i hele landet, slik at antallet kan multipliseres med minst sju, er kanskje målet for antall individer for lengst nådd. Og da er det kanskje aktuelt for rovdyrforvaltninga og miljøorganisasjonene å åpne for en friere jakt, med den hensikt å ta vare på andre arter i det biologiske mangfoldet også?

Det er et problem at forvaltninga består av for mange fagfolk med særinteresse i å bevare et hvert rovdyrindivid. Når medlemmer i foreningen Våre rovdyr er blant de som har ansvaret for registreringsarbeidet i offentlig regi, forsvinner troverdigheten.

Kanskje konfliktene kunne reduseres noe ved å se på hvilke kvalifikasjoner og holdninger det ønskes ved tilsetninger i rovdyrforvaltningen? Kanskje Thorbjørn Berntsen også kunne være tjent med bedre rådgivere når rovdyrpolitikken skal planlegges framover?

Og så skulle jeg ønske at rovdyrforkjemperne kunne heve debatten over nivået med beskyldninger om «hat og angst for rovdyr». La oss heller diskutere mål og midler for å ta vare på både levedyktige rovdyrstammer i Norden og tradisjonell produksjon av rein mat i utmarka.

Eva Vinju

Ulv....Ulv...!

Rikskjendis avduket

Under denne overskriften ble "Tingvoll-ulven" presentert for leserne av Adresseavisen. Dette skjedde i forbindelse med åpningen av 1996 sesongen i Trollheimen Naturhistoriske Samlinger i Surnadal.

Foto Egil Sæther

Hvorfor blir alle rovdyr utstoppet på mest mulig skremmende måte? **Hvorfor** står bjørnen på to med forlabbene høyt hevet og med vidåpen munn? **Hvorfor** er gaupa i angrepsposisjon med stirrende øyne og med et gap som nesten revner i dens kinn? **Hvorfor** skal jervens kraftige tanngard for en hver pris dominere et utstoppet individ? **Hvorfor** måtte den såkalte "Tingvoll-ulven" ende opp i sin mest mulig skremmende positur på et museum etter først å ha blitt ulovlig skutt?

For de tusener av besøkende i Trollheimen Naturhistoriske Samlinger i sommer vil

møte med den utstoppede ulven gi grobunn for å underbygge rovdyrhatet og gi et skremmende og misforstått bilde av ulven. Alle våre store rovdyr har et liv preget av en evig vandring på jakt etter make og mat. Det er snakk om noen glimt på tiendels sekund at de viser sin styrke og jaktinstinkt på en slik måte som de framvises i utstoppet tilstand. Hvem ville foresten ha likt å se sine tamme hunder og katter gående rundt å flekke tenner, for de er i besittelse av det samme tannsett, den samme villskapen, men bare i gitte tilfeller vises det, som sagt bare noen glimt på tiendels sekund.

Morten Ree

Hvem er egentlig lystmorderen ?

På vårparten i år sto jegeren Arnodd Løe fra Nord Trøndelag fram og framstilte gaupa som rene lystmorderen. Samtidig skrøt han i brede ordelag av sine egne jaktbragder gjennom 30 år. Han sier at han jakter fra august til mai og har reist rundt om i verden for å jakte på både det ene og det andre. I egen person poserer han stolt ved en utstoppet gaupe som han selv har skutt. Etter å ha lest rapportasjen i Adresseavisen så står det klart for meg hvem som er lystmorderen, det er uten tvil Arnodd Løe.

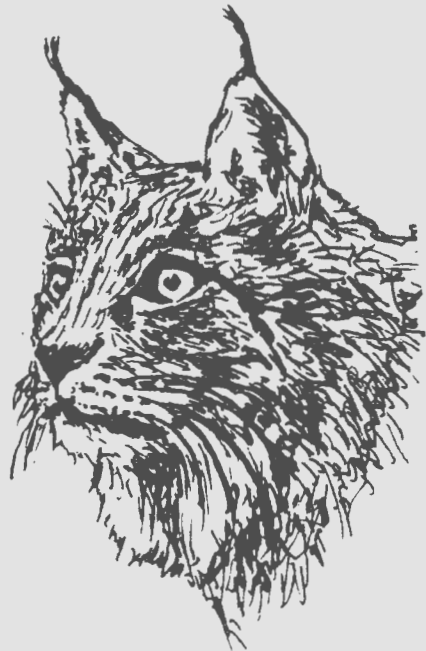
For gaupa og dens familie betyr det å legge ned et bytte en kamp om liv eller død. For en jeger i dagens Norge er jakt en lystbetont greie som gir rekreasjon og naturopplevelser. Ingen her til lands trenger å jakte for å livberge seg og sine i dag.

Det er synd at så mange av våre jegere misliker alt med skarpe klør og kroker nebb. Det snakkes om at ørn og falk kommer til å utrydde rypa, gaupa utrydder rådyrene, rev og mår tar knekken på skogsfuglbestand o.s.v. Rovviltet vil aldri kunne utrydde en annen viltlevende art, da har de samtidig ødelagt sitt eget eksistensgrunnlag. Gjennom århundrer og i all tid har rovvilt og byttedyr vært tilstede i naturen, de er med i et fantastisk økosystem. En art i dette system har gjennom siste 150 år utviklet seg slik at den er en trussel for hele dette systemet, og det er menneskedyret. Dette dyret er i ferd med å utryddet det meste på denne kloden både av planter, dyr og til slutt også seg selv.

Arnodd Løe stiller seg uforstående til at enkelte grunneierlag selger jakten av gaupe for en høy pris. Dette er merkelig i og med

at han selv reiser verden rundt og kjøper seg slike jakttrofeer. De som driver slik utstrakt jakt som denne mannen bør gå inn i seg selv og virkelig tenke gjennom hva de holder på med før de gir noen av naturens dyr merkelappen "lystmorder".

Morten Ree

Saunæringa.

I forbindelse med konflikten rovdyr sau nevner lederen for Sor-Tr.lag sau og geit-avslag. Ola A. Aune, at vi må "huske at saunæringa landet sett under ett utgjør fire milliarder i verdiskaping". Dette er sikkert riktig, men å nevne dette tallet i en diskusjon om konflikten rovdyr sau blir helt feil. Dette rett og slett for at rovdyrskader ikke er noe problem totalt sett og utgjør et ubetydelig tap for den norske saunæringa, nærmere bestemt 0.6 %. Dvs. at av de 2 500 000 sauer som slippes på beite i Norge ble 15 000 tatt av rovdyr i fjor, og så har vi de 102 000 som gikk tapt av andre årsaker, dette utgjør 4,1 %, men selv om det siste er et stort tall, så blir det aldri nevnt, til det er man for opptatt av de seks promiller. Bak de 4,1 % skjuler det seg også svært mange lidelser, her er sannsynligvis den søya jeg så hvor juret var så betent at den nesten ikke klarte å gå og nektet de to lammene å amme, eller den som strevde livet av seg i myrhullet, her er de 25 sauene bonden på Stryn mistet ved at fluemark gikk i pelsen på sauene, her er alle de som dør i krampe etter å ha spist romegras, osv. Det er som regel lidelser i forbindelse med død, slik er det blant de 2 500 som bjørnen dreper, og slik er det for all del også blant de 102 000 som dør uten mediaomtale.

Fylkeslederen av Nord-Trøndelag senterparti Vigdis H. Belbo, fra Snåsa, som uttaler at hun ikke vil bo i bjørnereservat og sier videre at hun "ikke har truffet en eneste sauebonde som er i mot bjørn, som vil ha den utryddet av den norske fauna". Det kan virke fint å si det slik, men børsa kommer ned fra veggen først det dukker opp bjørn og i og med at hele Norges utmark blir brukt til

sauebeite så er det faktisk ikke plass for bjørn ut i fra et slikt utsagn. Det kan dessuten virke som om saueierne prøver å forsterke problemet gjennom å øke antall sau på beite i konfliktområder. Dette er f.eks. tilfelle i Snåsa, hvor antall sau ble økt med 11,5 % i løpet av ett år, mens det i Dovrefjellområdet har vært en økning på hele 50 % sau på beite de siste 15 år. Når dagens saudrift da er lagt opp som om det ikke finnes rovdyr i landet så må dette gå galt for enkelte lokalt sett.

Men som nevnt tidligere så er dette med rovdyrskade totalt sett et ubetydelig problem med en betydelig mediaomtale. Derfor klarer da saunæringa ved hjelp av media å skape et rovdyrhat og en rovdyrfrykt blant folk flest som er helt ubegrunnet.

Morten Ree,
Foreningen Våre Rovdyr

Årsmøte Foreningen Våre Rovdyr

Tryslingen 6. september 1997

1. Valg av referent/ordstyrer:

Referent: Sekretæren

Ordstyrer: Roar Solheim

2. Innkalling og saksliste godkjent

3. Årsmelding

Foreningens leder gjennomgikk årets saker. Av ulike årsaker forelå ikke årsmeldingen skriftlig. Årsmøtet ble forespurt om gjennomgangen kunne godkjennes som årsmelding, hvilket ble godtatt.

Viktigste sak i foreningsåret var utvilsomt innspillene til den nye rovviltmeldingen som ble behandlet i Stortinget i juni. I den forbindelse møtte foreningens leder, sekretær og vår informasjonsmedarbeider/pressetalsmann Viggo Ree for den kombinerte miljø- og næringskomiteen i mai for å legge fram vårt syn. Stortinget sluttet seg som kjent til meldingen med unntak av mindre justeringssignaler tilbake til regjeringen.

Vi har også deltatt på møte i Miljøverndepartementet der representanter fra Bernkonvensjonens sekretariat var til stede. Møtet brakte åpenbar klarhet i spørsmålet om Norges utvetydige og selvstendige ansvar hva gjelder forvaltningen av truede arter.

Forøvrig er det gjort en rekke henvendelser til myndigheter i enkeltsaker. Vi kan bl.a. nevne praktiseringen av skuddpremietillatelse, påtrykk for å sikre de få ulveforekomstene i vårt land, høringsuttalelse i forbindelse med Forvarets skyte- og øvingsfelt i det såkalte Regionfelt Østlandet, uttalelser angående gaupejakt som er avlevert til aktuelle fylker, brev til Naturvårdverket i Sverige angående felling av ulv i Mittådalen, og miljøvernministeren er dessuten minnet om bjørnens reelle status (direkte truet og ikke kun sårbar) på rødlisten.

Ikke minst har foreningen som tidligere gjort seg gjeldende i avisdebatter, kronikker osv.

4. Regnskap

Kasserer var forhindret fra å møte. Foreningen leder refererte derfor regnskapsdetaljene. Ordstyrer bemerket at oversikt over beholdning ved årets slutt begynnelse skal føres opp, og sammen med regnskapet skal også budsjett for inneværende år medfølge. Med disse kommentarer ble regnskapet godkjent.

Kontingentforlaget for 1998 om uendrede beløp med godkjent.

Årsmøtedeltakerne samlet.

5. Valg

Valgkomiteens representant Jon Bekken la fram komiteens innstilling på valgbare kandidater. Det forelå ingen krav om skriftlig valg, og styret kunne dermed velges ved akklamasjon. Komiteens forslag ble vedtatt, og styrets sammensetning ble dermed som følger:

Morten Bilet (gjenvalg)
Yngve Kvebæk (gjenvalg)
Morten Ree (gjenvalg)

Stig Anderson (ikke på valg)
Geir Sjøli (ikke på valg)
Knut Eie (ikke på valg)

Vara:
Trond Aspelund
Paul Granberg
Tone Groeggen
Ellen Arnesen

Eli og Ole Johnny Myrvold var innstilt som revisor. Valgt ved akklamasjon.

Valgkomiteens innstilling til representanter i komiteen var gjenvalg over hele linjen. Valgt ved akklamasjon.

Det er i perioden funnet en avløser i redaktørstolen etter Hilde Aaseth. Ny redaktør er Rune Voie.

Avbrekk under årsmøtet.

6. Eventuelt

Foreningen leder orienterte her i løsere form og innsiktsfullt om begivenheter på rovdyrfronten. Det ble dessuten opplyst om foreningens hjemmesider på Internet som vi har fått virkeliggjort ved hjelp av Steinar Eliassen. Vi har også opprettet en masseanropstjeneste hos Telenor (Infotelefon) for i det minste å sjekke ut berettigelsen for et slikt tiltak. Mye tyder på at dette likevel avvikles om ikke altfor lang tid.

Til siste ønsket foreningens styre å gi en oppmerksomhet til de medlemmer som har gjort en stor og viktig innsats for foreningen. I den forbindelse viste foreningens leder noen av den avtroppende redaktørs mange utrolige tegninger og hennes innsats siden foreningens start. Takk og hederlig omtale fikk også Paul Granberg, Jon Bekken og Viggo Ree. Samtlige ble tildelt en vakker, treskjært ulveskulptur.

Sekretæren informerte til slutt om at styret formelt hadde utnevnt Viggo Ree til foreningens informasjonsmedarbeider/pressetalsmann.

Viggo Ree, Jon Bækken og Hilde Aaseth med hver sin ulvefigur i tre for langvarig innsats i foreningen.

(I bakgrunnen bl.a. Roar Solheim og Yngve Kvebæk - opptrer her som arten "linselus")

Som vanlig etter selve årsmøtesakene hadde vi en foredragsholder. I år var det Viggo Ree som skulle ta oss med til hans ornitologiske arbeid på 70-tallet i Donana nasjonalpark i Spania. Et års tid fra 1970 til 1971 hadde han opphold i dette store og særpregede våtmarksområdet syd i landet med nærmeste storby Sevilla. Med et omfattende bildemateriale tok han oss med og fortalte oss om områdets store betydning som biotop for en rekke tilhørende fugle- og dyrearter samt som overvintring og trekkfugl-lokalitet. Under enkle leveforhold var ringmerking og registrering av vannfugl, småfugl og ikke minst rovfugl sentralt i dette oppholdet. En av verdens sjeldneste rovfugler - Iberiaørnen (spansk keiserørn) lever i dette området.

Viggo under sitt foredrag om oppholdet i Coto Donana i Spania.

Men ikke bare fugler, men mange spennende pattedyr har tilhold i området som til eksempel Faraorotte og Pantergaupe - forøvrig en mer flekket utgave av vår egen.

Vi fikk også se bilder fra hans senere turer til andre deler av Spania. Særlig i forbindelse som deltaker for FVR i en stor ulvekonferanse i Leon i Nordvest-Spania i 1993. Fra de områdene fortalte han om ulvens tilstedeværelse, biotopbruk og levesett. (forøvrig noe som har vært på trykk i nr.1 og 2 1994)

Vi fikk lære mye om spansk natur, kultur, fugler, pattedyr, vindrikkning, mat etc. Vi takker Viggo Ree for et fascinerende foredrag. Forøvrig kan vi slå fast en annen ting fra dette oppholdet - han var ikke hos barberen i Sevilla.

Bjørneturen 1997

Etter endt årsmøtedag skulle vi dagen etter ut på den årlige bjørneturen. Et 20 talls personer var møtt opp til turen deriblant mange kjente fjes fra tidligere årsmøter og turer. Forventningene var naturlig nok store etter fjorårets suksess hvor vi observerte to bjørner i lag på ganske nært hold.

Som bjørnepeiler og medhjelper fikk vi med oss Bjørn-Tore Bækken som arbeider som miljøvernsjef i Trysil kommune. Bjørner var forhåndspeilet i omkringliggende områder og som vanlig var spenningen stor da vi dro i felt.

Før vi skulle peile etter bjørn reiste vi til et bjørnehi oppover i Ljørdalen. Dette hiet var

bebodd sist vinter av en svenske ved navn Vrångola. Dette er en stor hannbjørn som bruker grenseområdene i Trysiltraktene som primærområde. Etter en kort spasertur kom vi frem til hiet som var pent gravd ut i en maurtue - noe som er veldig vanlig å benytte for overvintrede bjørner. For noen var dette et førstegangsyn og Bjørn-Tore besvarte mange spørsmål og forklarte om disse dyrenes biologi og levesett. Og fotoapparatene klikket villig både av hi og mennesker. Vi fant også en del skrape-markeringer av kvasse bjørneklør rundt omkring på trestammene og bjørnehår i hiet som noen tok med seg som et minne.

Ivrige deltakere studerer bjørnehiet

Etter en halvannen times tid dro vi så videre over sven-skegrensen for å lytte etter radiomerkede bjørner. Børrine som er datteren til den mer kjente Rensjøhonan var å finne i en li rett over grensen. Som en ungbinne hun er har hun sannsynlig mistet et ungekull i år. Men om et år eller to kan det bli andre boller.

På motsatt side av dalen stilte vi oss opp med kikkerter og teleskoper. På en to tre kilometers hold, med god oversikt, skuet vi over området hun gikk. Noen åpne hogstflater var det i dette området og muligheten for at hun ville åpenbare seg var absolutt tilstede.

Bjørn-Tore Bakken foran hiet til Vrångola

Timene gikk men denne gang ville hun ikke frem fra den tette granskogen hun gikk i. Men det var nære på.

Til tross for at Børrine ville være for seg selv hadde vi det svært hyggelig. Vi rastet og koste oss i fint høstvær og både store og små så ut til å trivdes.

Takk til alle deltagerne som gjorde turen til nok et hyggelig minne i bjørneland.

Tekst og foto: Morten Bilet

Lokalkontakter:

Øst-Finnmark

Hans Dransfeld
9930 Neider:
p 78 99 63 07

Vest-Finnmark

Tom Eirik Ness
Miljøvernkontoret
9520 Kautokeino
a 78 48 58 00
p 78 48 50 37

Nord-/Midt-Troms

Hans Prestbakmo
Trollbakken 6
9220 Moen
p/a 77 83 13 24

Sør-Troms

Ole Halvorsen
Straumen
9410 Borkenes
p 77 09 24 92

Sør-Trøndelag m/ Trollheimen

Morten Ree
7332 Løkken
p 72 49 63 91

Hordaland

Rune Olav Vetås
Kolstibotn 54
5030 Landås
p 55 27 04 93

Rogaland

Svein Efteland
Toreskogvn. 35
4060 Kleppe
p 51 42 62 47
a 51 42 11 07

Vest-Agder

Eivind Mauland
4653 Hægeland
a 38 02 22 65

Aust-Agder

Arne Flor
Gunnar Knudsens vei 36
4815 Saltrød
p 37 03 16 95

Vestfold

Helge Schjerve
Evjuveien 3
3647 Hvitvingfoss
p 32 76 82 74

Buskerud

Viggo Ree
Pamperudbakken
3530 Røyse
p 32 15 77 15
fax 32 15 78 22

Valdres

Svein Sørli
Vestringsbygda
2910 Aurdal
p 61 36 46 94

Land

Geir Høitomt
Rute 527
2870 Dokka
p 61 11 13 20

Ottadalen

Per Bådshaug
Boks 155
2686 Lom
p 61 21 14 18

Røros

Tom Johansen
Skjevdalen
7460 Røros
p 72 41 38 35

Nord-Østerdal

Hans J. Engan
2500 Tynset
p 62 48 04 40

Sør-Hedmark

Ole-J. Myhrvold
Hytebakkstien 9
2200 Kongsvinger
p 62 81 52 22

Aurskog/Høland

Svein Evensen
Lille Husebyvei 9
0379 Oslo
p/a 22 52 05 68

Haldensområdet (Østfold)

Johnny Eriksen
Frøyasvei 37
1782 Halden
p 69187110
a 69303200
mobil 94316599

B-BLAD

Innhold:

Leder, Hvorfor er det slik, Morten Bilet	side	44
Fjellfaunaen på Dovrefjell..., Per Jordhøy, Arild Landa, Olav Strand	side	45
Jerveforskning i Troms, Roy Andersen, Arild Landa	side	54
Bukken og havresekken, Morten Ree	side	60
Ulv, ulv, Morten Ree	side	65
Hvem er egentlig lystmorderen, Morten Ree	side	66
Sauenæringa, Morten Ree	side	67
Årsmøtereftrat	side	68
Bjørnreturen 1997, Morten Bilet	side	73

Returadresse: Våre Rovdyr
Postboks 195
2150 Årnes